

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΠΣ ΙΑΠ(α.να Ευρώπη)

*Ανθρωπολογία, Κινηματογράφος
και κάμερα*

Εισηγήτρια: φ. Τσιμπιρίδου

Ανθρωπολογία του κινηματογράφου

- Μαθαίνοντας από τις ταινίες των Άλλων και του Αλλού
- «Ο κινηματογράφος ως εθνογραφία και ως πολιτισμική κριτική» (Michael FISCHER)
- «Ανθρωπολογία ενός φιλμ: Ο Λώρενς της Αραβίας» (Steve CATON)
- Τρεις ταινίες μετασοβιετικού σινεμά («Ψεύτης Ηλιος», «Ο κλέφτης», «12») για τη διαπλοκή της οικογενειακής και κρατικής πατριαρχίας. Η συγκρότηση του ανδρισμού και της θηλυκότητας, από τον Τσάρο στον Στάλιν και από εκεί στον Πούτιν.

Ο κινηματογράφος ως συνομιλητής

- Β. Πολλαπλασιάζοντας τα κάτοπτρα/Συνομιλώντας με τις ταινίες στην έρευνα πεδίου
- «Πέρα από την εθνικιστική παγίδα. Η σημασία της *πολιτισμικής κριτικής* και της *αναστοχαστικής νοσταλγίας*: ΠΟΛΙΤΙΚΗ κουζίνα – Dedemin İnsanlari» (Φωτεινή ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ)

Εθνογραφία πίσω από την κάμερα

- *Πομάκιος Γάμος* (Φ. Τσιμπιρίδου Π. Παπαδόπουλος):
- **“Υπό το βλέμμα των Άλλων: Εμπειρίες κινηματογράφησης στο εθνογραφικό πεδίο”** (Φ. ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ)

«Ο κινηματογράφος ως εθνογραφία και ως πολιτισμική κριτική» (Michael FISCHER)

- Από τον εθνογραφικό ρεαλισμό στην πολιτισμική κριτική
http://books.eudoxus.gr/publishers/ID_0273/EG-0193-ABS.pdf
- **Film can provide ethnographic data**
- Η ταινία αντικαθιστά τα εθνογραφικά δεδομένα και την πολιτισμική πραγματικότητα με όρους συμπύκνωσης του ονείρου
- -Η ταινία σε διάλογο με τις κοινωνικές επιστήμες ως τεχνολογία της αναπαράστασης της πραγματικότητας Το να βλέπεις μια ταινία είναι σαν να μαθαίνεις μια ξένη γλώσσα.
- -Η ταινία αναπαράγει γενικεύσεις, στερεότυπα και εξωτισμό ή./και λόγους προωθώντας το διάλογο μεταξύ ερευνητών και δημιουργών, μεταξύ τοπικής και παγκόσμιας ηγεμονικής κουλτούρας, μεταξύ τοπικών και ξένων στοχαστών.
- **Film can be used as ethnographic tool for cultural critique**
- -τα ιδιώματα, οι παρηχήσεις, οι μεταφορές, τα συναισθηματικά μοτίβα, οι ιστορίες σε δράση και οι χαρακτήρες, οι φιλοσοφικές σκέψεις και η κοινωνική ποιητική συνιστούν τις τροπικότητες πάνω στις οποίες πατά η πολιτισμική κριτική
- -οι ταινίες που περιέχουν αυτοαναφορικότητα, παρά οι ταινίες που υποστασιοποιούν την διαφορά Άλλου/εαυτού λειτουργούν σε αυτήν την κατεύθυνση
-

«Ο κινηματογράφος ως εθνογραφία και ως πολιτισμική κριτική» (Michael FISCHER)

- **Film as ethnography reflecting culture**
- -Περιγραφή του άλλου με έμφαση την εντύπωση και τον εξωτισμό του
- -Οι πολιτισμικοί κώδικες φύλου, φυλής, εθνότητας, κλπ
- Τα συναισθηματικά κλειδιά της μετάφρασης της κουλτούρας μέσα από τη νοσταλγία, τον ρομαντισμό, την κοινωνική ποιητική, την κυριολεξία ή τον μαγικό ρεαλισμό
- -Τα τεχνάσματα (διδασκισμός, προπαγάνδα, ειρωνία, παρωδία, χιούμορ και αυτοσαρκασμός)
- <http://www.youtube.com/watch?v=1cyBXPMurJY>

- **Film as cultural critique**
- Το φλιμ ως μηχανισμός εξουσίας που παράγει πρότυπα μίμησης, μπορεί να ασκήσει προπαγάνδα και πολιτισμική κριτική
- Πώς αποφεύγεται ο διδασκισμός και η προπαγάνδα; Τεχνικές και τεχνάσματα του λόγου και της γλώσσας του σώματος που υπονομεύουν τις κυρίαρχες παραδοχές όπως το χιούμορ, η ειρωνεία, η αμφισημία, η απορία, η αυτοκριτική, η δράση στην καθημερινότητα παρά η καθήλωση στο φαντασιακό, η διαλογικότητα και η σύγκρουση αντί ομοφωνίας, κλπ
- <http://www.youtube.com/watch?v=3WbX9Q5SjZg>

Α Ανθρωπολογία ενός φιλμ: Ο Λώρενς της Αραβίας

- <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.2001.103.2.563/pdf>
- https://www.youtube.com/watch?v=XgmdcZEz_b0
- Χουλιγουντιανή υπερπαραγωγή-Βαγκνερική αισθητική. Ταινία γυρισμένη από άνδρα, όπου παίζουν μόνο άνδρες, αλλά βλέπουν ευχάριστα εξίσου και γυναίκες
- Σπίλμπεργκ: «μετά από αυτή την ταινία το μόνο που ήθελα να κάνω ήταν κινηματογράφω»
- Η αντιπροσωπευτική ταινία της γενιάς του 1960 (1970, *Αποκάλυψη τώρα*, 1990, *Αγγλος Ασθενής*)
- Ανάμεσα στην οριενταλιστική αφήγηση και την διαλεκτική κριτική
- Βλέπεται ευχάριστα εξίσου από έναν ρατσιστή/σεξιστή, αλλά και υπό το πνεύμα της πολιτισμικής κριτικής
- Οι Άραβες του Χόλυγουντ και η κριτική του Σαίντ (*Οριενταλισμός*)

Αναπαραστάσεις και στερεότυπα στην 'επιστήμη' του οριενταλισμού

- Στη 'μυστηριώδη Ανατολή» ο τόπος είναι ξεπεσμένος και 'αισθησιακός'
- Ο κόσμος ζει μέσα σε 'βίαιες κοινωνίες' και μόνο η 'δύναμη' μετρά στην πολιτική κουλτούρα, οι θρησκείες είναι 'φανατικές' και οι κυβερνήσεις 'δεσποτικές', ανίκανες να εξασφαλίσουν αξιοπρεπή ζωή στους πολίτες.
- Αυτές οι αναπαραστάσεις σημαίνουν διακρίσεις μεταξύ εμείς/άλλοι, εαυτός/άλλος, Δύση/Ανατολή
- Οι αναπαραστάσεις παράγονται από 'ειδικούς' (Ακαδημία γραμμάτων και τεχνών, Think tank) και αναπαράγονται από τα κέντρα εξουσίας με συγκεκριμένες τεχνολογίες, λόγους, πολιτικές (κυβερνήσεις, αγορές κλπ)

Κριτική στον οριενταλισμό

- Η μελέτη του αποικιακού λόγου δείχνει τις μεγάλες αντιφάσεις, άγχος, αμφισημίες των θεωρούμενων διακριτών διαχωρισμών εαυτός/άλλος
- Το άγχος του ευνουχισμού των αποικιοκρατών (βλ. θεωρία φετιχισμού στον Φρόυντ, η ταύτιση με το αντικείμενο)
- Ο φόβος που προκαλούν οι αποικιοκρατούμενοι (Φάνον) και η γοητεία της μίμησης των αποικιοκρατών (Χομι Μπάμπα)
- Οι σημασίες των διαφορούμενων, διπλών συμβόλων (ο χαρακτήρας του Λώρενς) για την άσκηση πολιτισμικής κριτικής

Διαλεκτική κριτική

- Η Σχολή της Φρανκφούρτης, Adorno, Benjamin
- Κάθε έργο πολιτιστικού φαινομένου πρέπει να παράγεται και να ερμηνεύεται διαλεκτικά: ως εμπειρίχον συγχρόνως μίαν αναπαράσταση της πραγματικότητας που είναι ιστορικά κυρίαρχη και άλλες αναπαραστάσεις που αντιτίθενται και υπονομεύουν την κυρίαρχη
- Adorno: η διαλεκτική κριτική προκύπτει όταν ένα ειδικό σύστημα ωθείται στα 'όριά' του, μέχρι να αναδειχθεί το διαλεκτικά αντίθετο

Ιστορικό πλαίσιο πολιτικών συσχετισμών

- Ο ΛτΑ, ανεξάρτητη υπερπαραγωγή με το τέλος των Studio, λόγω ανταγωνισμού της τηλεόρασης
- Η αναπαραγωγή της 'πραγματικότητας' στη γενιά του 1960 η οποία αμφισβητεί τις μοντέρνες απόλυτες ταυτότητες ετεροκανονικότητας, αναζητά αλλαγή παραδείγματος (βλ. Χιπις, φεμινισμός, ομοφυλοφιλία)
- Αυθεντικά γυρίσματα στην Ιορδανία για να στηριχθεί το βασίλειο των Χασεμιτών ενάντια στις πιέσεις του παναραβισμού (βλ. μπαθικά κόμματα)
- Η υποστήριξη των βεδουίνων που μπορούν να ελέγξουν την ιστορία τους «μόνο οι βεδουίνοι και οι θεοί διασκεδάζουν στην έρημο»

D. Lean, Λώρενς και Ανθρωπολογία

- Η κρυφή γοητεία του ‘ανδρόγυνου’, επαναστατικού χαρακτήρα (προσωπικές έμφυλες και πολιτικές ανησυχίες του σκηνοθέτη στη εποχή του μακαρθισμού)
- Ο σκηνοθέτης ως Ανθρωπολόγος, που αναζητά εξωτισμό στην κουλτούρα του Άλλου για να ανακαλύψει τις συνάψεις με τον ‘εαυτό’, όταν χρησιμοποιεί εργαλειακά τον εξωτισμό
- Ο Λώρενς, ως χαρισματικός πληροφορητής/χαρακτήρας παρουσιάζεται ως σαδομαζοχιστής φασίστας, με ψυχολογικές ανισορροπίες ήρωα που όμως υπονομεύει την εξουσία της κυρίαρχης κουλτούρας (βλ. Βρετανοί στη Μέση Ανατολή)
- Ο Λώρενς που διδάσκει στους βεδουίνους τη δύναμη του μυαλού (δυτικός ορθολογισμός και βούληση), αλλά έρχεται να ηττηθεί από τη δύναμη της ‘μοίρας’ «ότι είναι γραμμένο αυτό θα γίνει», άρα σεβασμός στις τοπικές πολιτισμικές αξίες και διαπροσωπικές σχέσεις που αξιολογούνται με το συναίσθημα

Πατριαρχία/ες στο Σοβιετικό και μετασοβιετικό χώρο

- Τρεις ταινίες μετασοβιετικού σινεμά («Ψεύτης Ηλιος», «Ο κλέφτης», «12») για τη διαπλοκή της οικογενειακής και κρατικής πατριαρχίας. Η συγκρότηση του ανδρισμού και της θηλυκότητας, από τον Τσάρο στον Στάλιν και από εκεί στον Πούτιν. Από τον Τσάρο στον Στάλιν και από εκεί στον Πούτιν
  - Η κατασκευή της θηλυκότητας και του ανδρισμού στον σοβιετικό και μετασοβιετικό χώρο: ανεύθυνοι άνδρες, γυναίκες μητέρες και κράτος προστάτης
  - Γυναίκες: Η μητρότητα πριν από όλα
  - Άνδρες: Η διαπλοκή του δημόσιου και ιδιωτικού μέσα από την εργαλειακή χρήση του 'πατέρα' (από τον πατριάρχη στον ανεύθυνο πατέρα και το κράτος-πατέρα (βλ. πατερούλη Στάλιν) και από εκεί στον ισχυρό άνδρα Πούτιν.
  - Τρίτο φύλο;
- Kukhterin, K. (2000) "Fathers and Patriarchs in communist and post-communist Russia" in S. Ashwin (ed), *Gender and Society in Soviet and Post-Soviet Russia*. London: Routledge: 71-89.
- <http://busin.biz/library/soviet%20union/Women%20in%20the%20USSR/Sarah%20Ashwin%20-%20Gender,%20State%20and%20Society%20in%20Soviet%20and%20Post-Soviet%20Russia.pdf>
  - Ο ματσο ανδρισμός-πατερναλισμός, η υπερβολική φροντίδα θηλυκότητας και το φαινόμενο FEMEN
  - http://www.youtube.com/watch?v=zK_VszbZa_s Putin
  - <http://www.youtube.com/watch?v=klcyPNIA698> Putin
  - Ukraine Is Not A Brothel Official Red Band Trailer 1 (2013) - Documentary HD
  - https://www.youtube.com/watch?v=3_AysixuBhQ
  - "I am FEMEN" (trailer) - competitive program Artdocfest 2014.
  - <https://www.youtube.com/watch?v=aZp6vPwZ5aE>

Η μετάλλαξη της μεταφοράς του 'πατέρα' μέσα από 3 ταινίες (από την επανάσταση των μπολσεβίκων στο μετασοβιετικό χώρο

- **1. Από τον Τσέχωφ στην επαναστατική περίοδο και την απαρχή του σταλινισμού: η μεταφορά του τέλους του 'πατέρα-ήρωα'. Ψεύτης ήλιος, by Nikita Michalkov,**
<https://www.youtube.com/watch?v=1gPzpr08hFk>
- **2. Σταλινισμός: Η μεταφορά του 'ανεύθυνου πατέρα' και του 'υπεύθυνου κράτους' 'Ο κλέφτης, by Pavel Chukhrai**
<http://www.screenplayers.net/Vor.html>
<https://www.youtube.com/watch?v=TkjhQIn-Gfo> full film
- **3. Η βίαιη μετα-σοβιετική μετάβαση: η μεταφορά του 'θετού-πατέρα' '12', by Nikita Michalkov**
<https://www.youtube.com/watch?v=NW96xDYEcV4>
<https://www.youtube.com/watch?v=pZ4dqh9p2cw>
https://www.youtube.com/watch?v=XqcuJ7_PDkI

Πολλαπλασιάζοντας τα κάτοπτρα: Ο κινηματογράφος ως συνομιλητής

- Β. Συνομιλώντας με τις ταινίες στην έρευνα πεδίου
- «Πέρα από την εθνικιστική παγίδα. Η σημασία της *πολιτισμικής κριτικής* και της *αναστοχαστικής νοσταλγίας*: ΠΟΛΙΤΙΚΗ κουζίνα – Dedemin İnsanlari» (Φωτεινή ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ)

Η σύμπραξη της τέχνης με την κοινωνική ανάλυση

2 Αναστοχαστική νοσταλγία πάνω στις εμπειρίες της προσφυγιάς

- Svetlana Boym who makes the distinction between **restorative (i.e. nationalism, ethnicity) and reflexive nostalgia.**
- The first means a return to the roots (nationalism, fundamentalism, conspiracy) the other helps to the reconstruction of the subject in the way of Marcel Proust, *A la recherche du temps perdu*, where by biting the madeleine he is remembering the past, and its relevant meaning to the present.
- Reflective nostalgia is not only challenging nationalism and its myths of unification, but can also cure from the trauma of the unsaid negative experiences of displacement, and remain open and sensitive to new experiences of diversity for the building of citizenship.

Αναστοχαστική νοσταλγία vs νοσταλγία αποκατάστασης (βλ. εθνικισμός)

"Dedemin İnsanları" (My Grandpa's People) Çagan Irmak
and **A Touch of Spice** (or *Politiki kouzina*) Tassos Boulmetis.
Traumatic experiences of displacement are narrated through
description of everyday practices cruel antagonisms can not but be
elaborated through therapeutic processes of the first trauma. It is not
then by accident that movies like the two I have to mention are
touching people's feelings and hurts, because first of all and mainly
describe how the old way of life and values changed cruelly by
nation-state governmentality. Not any kind of state governmentality
but the particular ones in both cases Greece or Turkey making
people feel frustration and loose their human nature.

Η σημασία της κοινωνικής ποιητικής, των αισθήσεων και του
χαρισματικού πληροφορητή/χαρακτήρα

<https://www.youtube.com/watch?v=DioZyZQUPTY>

<https://www.youtube.com/watch?v=qnUeNt22xSs>

Πολιτική κουζίνα / Άνθρωποι του παππού μου

Κοινωνική ποιητική και χαρισματικοί πληροφορητές/συνομιλητές/χαρακτήρες

- My fieldwork among refugee people show me the importance of **social poetics to the building and reshaping of interesting narratives**. They were three grand-mothers who motivated my research 30 years before, when I started my ethnographic fieldwork. Their spontaneous, fragmented and motivated stories lead me all the way to my thesis, but they could become the main characters of the movie I wish but I never made with them!
- However I owe to them (Yiayia Efthalia, Babo Maro and Babo Bougadaina) the ways since then I connect with fieldwork research and look for **gifted discussants/characters** those key-informants, as mentioned by anthropologist, to narrate through them my anthropological stories.

Εθνογραφία πίσω από την κάμερα

- *Πομάκιος Γάμος (Φ. Τσιμπιρίδου Π. Παπαδόπουλος):*
- **“Υπό το βλέμμα των Άλλων: Εμπειρίες κινηματογράφησης στο εθνογραφικό πεδίο” (Φ. ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ)**
- *Η παρούσα μελέτη εξετάζει αναστοχαστικά και αυτοαναφορικά την εμπειρία μιας κινηματογράφησης στο οικείο εθνογραφικό πεδίο.*
- *Τα γυρίσματα του ντοκιμαντέρ «Ο Γάμος» πραγματοποιήθηκαν στο ευρύτερο πεδίο της εθνογραφικής μου έρευνας στα πομακοχώρια της Ροδόπης, με τη συμμετοχή και τη συνεργασία του σκηνοθέτη και μιας μικρής ομάδας τεχνικών. Στη διάρκεια των γυρισμάτων αλλά και στα πλαίσια των πολλαπλών προβολών του, προκλήθηκαν συμβάντα με τους πληροφορητές τα οποία κινητοποίησαν τόσο τη δική μου αυτοαναφορικότητα όσο και αυτή του συνεργαζόμενου σκηνοθέτη. Η παρούσα μελέτη στοχεύει σε περαιτέρω κριτική και αναστοχαστική διερεύνηση αυτής της κινηματογραφικής εμπειρίας εστιάζοντας σε ζητήματα μεθοδολογίας, και κριτικής κατανόησης που προκαλεί μια εμπειρία κινηματογράφησης. Το ζήτημα ενδέχεται να αφορά μεθοδολογικά και επιστημολογικά τόσο τους κοινωνικούς επιστήμονες και αυτούς από το χώρο των πολιτισμικών σπουδών, οι οποίοι επιμένουν στη βαρύτητα της εμπειρίας, όσο και κάθε υποψιασμένο κινηματογραφόφιλο κοινό.*

Η εμπειρία της κινηματογράφησης

- Η εμπειρία της κινηματογραφικής μας εξοικειώνει πρώτα από όλα με τη γλώσσα του σώματος και του συναισθήματος των υποκειμένων που συμμετέχουν στην κινηματογράφηση, μπροστά και πίσω από τις κάμερες, θέτοντας προς διαπραγμάτευση όχι μόνο ζητήματα ηθικής (Asch 1997), αλλά και γενικότερα παρουσίας, πολιτικής στάσης και έμπνευσης (Κερκινός 2007).
- Παράλληλα μας διδάσκει για τους συμβιβασμούς και τις ομογενοποιήσεις που θα πρέπει να περιμένει κανείς όταν θέλει να μιλήσει κινηματογραφικά. Προκειμένου να τους αποφύγει ή να τους περιορίσει θα πρέπει να αναζητήσει εναλλακτικούς τρόπους παρουσίασης οι οποίοι να βασίζονται στο χιούμορ, την ειρωνεία, την αντίθεση, την διαλογικότητα, τον αυθορμητισμό, τον συμβολικό λόγο, το τυχαίο.

Κάμερα και μειονοτική συνθήκη

- Το Ντοκυμαντέρ «Ο Γάμος» πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον σκηνοθέτη Πάνο Παπαδόπουλο, και προβλήθηκε αρχικά, μετά τη επιλογή του στο 5ο Φεστιβάλ Εθνογραφικού Ντοκυμαντέρ Θεσσαλονίκης, το 2003. Είχε προηγηθεί το 1999 η συνεργασία με τον ίδιο σκηνοθέτη ενός άλλου ντοκυμαντέρ («Ξύπνημα στο Χίλια) στην ίδια περιοχή με θέμα τους παλαιστές που συμμετέχουν στα μπεκτασίδικα πανηγύρια της περιοχής, στην οποία συμμετείχα απλά ως επιστημονική σύμβουλος. Στη συνέχεια αποσπάσματα της εν λόγω ταινίας παρουσιάστηκαν σε μια εκπομπή ενημέρωσης στην κρατική τηλεόραση, ενώ και οι δύο ταινίες παίχθηκαν στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Βουλγαρία, ΗΠΑ, Γαλλία, Τουρκία, Αυστρία), κυρίως στα πλαίσια επιστημονικών ανθρωπολογικών συναντήσεων. Οι περισσότερες, ωστόσο, παρατηρήσεις προέρχονται από τις προβολές των ταινιών για εκπαιδευτικούς λόγους. Εκεί είχα την ευκαιρία να συνομιλήσω με το ετερόκλητο κοινό-φοιτητές μου και να αποκομίσω τα σχόλια και τις παρατηρήσεις που με οδήγησαν σε διαδοχικούς αναστοχασμούς πάνω στην ταινία ως κείμενο, στην ηγεμονική και διαμεσολαβητική μου/μας θέση στο πολλαπλά μειονοτικοποιημένο πεδίο και στη διαδραστική και μετασχηματιστική σχέση ανθρωπολογίας/κάμερας (Martinez 1997' Νικολακάκης 1998' Κερκινός 2007).

Παίρνοντας θέση

- Στην πολύχρονη διάρκεια της έρευνας πεδίου μου στα πομακοχώρια (από το 1986 μέχρι το 2000, συστηματικά) πολλές φορές κλήθηκα να πάρω θέση με αφορμή μια διένεξη ή μια παρεξήγηση των ντόπιων με τους ξένους. Σε αυτό το πλαίσιο συχνά μου αποδιδόταν η θέση του διαμεσολαβητή.
- Η συνθήκη της κινηματογράφησης όμως με τους ρυθμούς εξαιρετικής επιτάχυνσης με έβγαλε από την ομολογουμένως κουραστική για την ιδιοσυγκρασία μου «αποστασιοποιημένη παρατήρηση» του επιστήμονα, αφού με κάλεσε πολλές φορές να συμμετέχω ενεργά. Ποτέ δεν πίστευα στην ολιστική καταγραφή, αλλά ομολογώ ότι λειτουργούσα ενοχικά στο πεδίο, είτε στο τέλος της ημέρας, είτε στο τέλος της σαιζόν, για κάτι που δεν έκανα ή παρέλειψα. Ήταν και ο λόγος που σε αυτό το πολυσθενές, σιωπηρό και ομολογουμένως δύσκολο εθνογραφικό τοπίο έμεινα πάνω από δέκα χρόνια, πιστεύοντας ότι πάντα κάτι μου έλλειπε. Τελικά, μετά την εμπειρία τα κινηματογράφησης με τους ρυθμούς επιτάχυνσης αλλά και συμπύκνωσης, με την πρόκληση των συμβάντων και την ενεργή συμμετοχή πείσθηκα ότι για να κατανοήσει κριτικά τα πράγματα ο/η ερευνητής στο πεδίο έχει ανάγκη είτε του τυχαίου συμβάντος, είτε να προκαλέσει ο ίδιος με την παρουσία, τις θέσεις και τις απόψεις του και με τον τρόπο αυτό να κάνει τους πληροφορητές του να εκτεθούν, να μιλήσουν να δράσουν, κλπ.

Η δύναμη του μέσου της κάμερας

- Η επαφή με το οπτικό μέσο καταγραφής και δράσης αποτελεί ικανή συνθήκη μεταβολής αλλά όχι παντού με τον ίδιο τρόπο και αυτό γιατί πίσω από την κάμερα και με την κάμερα είναι το είδος των σχέσεων και της δράσης που αναπτύσσεται που μετρά για το αποτέλεσμα. Με άλλα λόγια, πρέπει να ψάξουμε και από τη μεριά του παρατηρητή. Δεν θα ήταν το ίδιο αποτέλεσμα με άλλο συνεργείο και άλλο σκηνοθέτη για παράδειγμα
- Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ενώ παράλληλα βιώνουν όπως και οι Άλλοι μειονοτικοί και μη στη Θράκη, την οπτική απόλαυση μαζικού τύπου κατανάλωσης του θεάματος (βλ. τηλεόραση), οι κάμερες εισβάλουν στην περιοχή τους, όπως και οι ερευνητές και οι δημοσιογράφοι. Σε αυτό το πλαίσιο της επιτάχυνσης του φαίνεσθαι και του πολλαπλασιασμού του λόγου στη δημόσια σφαίρα, υπήρξα εξίσου με τους πληροφορητές μου αντικείμενο παρακολούθησης.

Αλλάζοντας θέσεις και ρόλους μεταξύ ερευνητή και σκηνοθέτη

- Πολύ όμως λιγότερο από την αναλυτική παρουσίαση μιας εθνογραφίας, στην κινηματογραφική παρουσίαση έπρεπε επειγόντως να αποφασισθούν σοβαρές αποσιωπήσεις. Και έτσι άρχισα τις διαπραγματεύσεις με τον σκηνοθέτη γύρω από το βασικό σενάριο (ποιοί θα μιλήσουν, ποιο είναι το σενάριο και πώς διαχειριζόμαστε ό,τι προκύπτει) Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αλλάζουμε συνεχώς ρόλους με το σκηνοθέτη: εκείνος να μπαίνει στη θέση του ερευνητή ανθρωπολόγου και εγώ στη θέση του σκηνοθέτη/καλλιτέχνη· εκείνος να διαπραγματεύεται την πολυπλοκότητα των κοινωνικών φαινομένων και το πώς δεν θα προδώσει την πραγματικότητα ενώ εγώ να αναζητώ όλο και περισσότερο κινηματογραφικούς τρόπους για να κάνω ορατά τα συναισθήματα, δίνοντας προσοχή στα σώματα και την αισθητική των τοπίων, των μορφών και των χαρακτήρων, όλα αυτά πίσω και πέρα από τους λόγους των πληροφορητών.

Δημιουργώντας ρωγμές μέσα από τη διαλογικότητα

- Για παράδειγμα αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι οι άνθρωποι μπροστά στην κάμερα συνήθως όταν δεν αντιδρούν αυθόρμητα, συνηθίζουν να λένε κοινοτοπίες. Η μεγάλη πρόκληση για εμάς ήταν πώς να μπορέσουμε να αφήσουμε να φανούν οι ρωγμές και να παράγουν νόημα οι λόγοι των πληροφορητών έτσι ώστε να ξεπεραστούν οι κοινοτοπίες και να κάνουμε φανερές τις αντιφάσεις τις συγκρούσεις και την ανομοιογένεια. Η στρατηγική του μοντάζ μας στήθηκε επάνω στην διαλογική αντιπαραβολή των κοινοτοπιών με στόχο το ειρωνικό σχόλιο.

Τοπικά aesthetics

- Πώς να μιλήσεις για μια συνθήκη σιωπής του ενός φύλου, όταν το ίδιο δεν επιθυμεί ή δεν του επιτρέπεται να αυτοεκπροσωπηθεί σε μια τέτοια θέση ορατότητας και λόγου; Εδώ η συμβολής της μακροχρόνιας επιτόπιας έρευνας ήταν καθοριστικής σημασίας. Ήταν η μακρά παραμονή στο συγκεκριμένο πεδίο που μου επέτρεψε να υποδείξω την τροπικότητα της γυναικείας παρουσίας και λόγου σε αυτό το κοινωνικοπολιτισμικό συμφραζόμενο με τους όρους του βλέμματος. «Ότι λείπει σε φωνή σε αυτήν την περιοχή αλλά κυρίως στις γυναίκες περισσεύει σε βλέμμα».

Διαμεσολαβώντας και συνδιαμορφώνοντας την πραγματικότητα

- Με άλλα λόγια την παρουσία της κάμερας που προκαλεί αναταραχή στις υπάρχουσες ιεραρχίες, επιταχύνοντας τις εξελίξεις, επισπεύδοντας την κριτική κατανόηση.
- Η εμπειρία της άμεσης διαπραγμάτευσης του 'πολιτικού' όχι μόνο στη διαδικασία παραγωγής του ντοκυμαντέρ αλλά και προβολής και διάδοσής του υπήρξε καθοριστική ως προς τη συνειδητοποίηση για την πολιτική μου τοποθέτηση ως ανθρωπολόγου απέναντι στους 'Άλλους συμπολίτες μου της Θράκης, ενώ διαμόρφωσε έντονα την πολιτική θέση του σκηνοθέτη ο οποίος ξεκίνησε με προθέσεις απολιτικ.
- Η σχέση μου με τον κινηματογράφο και το εθνογραφικό ντοκυμαντέρ ξεκίνησε ερασιτεχνικά, λόγω της παιδικής αγάπης μου για το σινεμά και λόγω προσωπικού ενδιαφέροντος για την ανθρωπολογία του κινηματογράφου
- Όπως λοιπόν διαπίστωσε, ενέπνευσε και μετασχημάτισε με την πρωτοποριακή ματιά του ο Jean Rouch (Κερκινός 2007' Ginsburg 2005' Colley 2005' Stoller 1992), όταν ο κινηματογράφος διαμεσολαβεί και προκαλεί τότε ο ανθρωπολόγος και ο σκηνοθέτης γίνονται αφενός ενεργοί δράστες της κοινωνικής πραγματικότητας αφετέρου μεταφραστές της κουλτούρας που προσπαθούν να κατανοήσουν.